

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

*Шароватова О. П., доцент (каф. ПКСПСЦЗ НУЦЗ України,
каф. БПОД Технічний Університет «Метінвест Політехніка»);
Строганова А. В., студ. (гр. БП-22-16, ГМФ ТУ «Метінвест Політехніка»)*

Анотація. Розглянуто актуальні питання формування культури безпеки праці та здоров'я майбутнього фахівця в умовах сучасних професійних і соціальних викликів. Обґрунтовано значення культури безпеки як важливої складової професійної компетентності здобувачів вищої освіти. Визначено основні чинники формування безпечної поведінки, відповідального ставлення до охорони праці та здоров'язбереження у процесі професійної підготовки. Акцентовано увагу на ролі закладу вищої освіти у створенні безпечного освітнього середовища. Увагу приділено питанням профілактики професійних ризиків, психоемоційного навантаження та формування мотивації до дотримання принципів безпеки праці.

Ключові слова: культура безпеки праці, охорона праці, здоров'язбереження, професійна підготовка, майбутній фахівець, безпечна поведінка, компетентність.

Abstract. The article considers the current issues of forming a culture of occupational safety and health of the future specialist in the conditions of modern professional and social challenges. The importance of safety culture as an important component of the professional competence of higher education applicants is substantiated. The main factors of forming safe behavior, responsible attitude to occupational safety and health in the process of professional training are determined. The role of a higher education institution in creating a safe educational environment is emphasized. Attention is paid to the issues of preventing occupational risks, psycho-emotional stress and forming motivation to adhere to the principles of occupational safety.

Keywords: occupational safety culture, occupational safety, health, professional training, future specialist, safe behavior, competence.

Вступ. Сучасні умови професійної діяльності характеризуються високим рівнем виробничих ризиків, психоемоційних навантажень, впливом небезпечних і шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу [1]. В умовах воєнних викликів, техногенних загроз та швидкої трансформації виробничих процесів особливої актуальності набуває формування культури безпеки праці та збереження здоров'я фахівців, зокрема ще на етапі професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Культура безпеки є не лише сукупністю знань про вимоги і особливості забезпечення безпеки, зокрема безпеки трудової діяльності, а й системою цінностей, моделей поведінки та особистої відповідальності за збереження життя і здоров'я як власного, так і оточуючих [2; 3].

Аналіз стану питання. У наукових дослідженнях культура безпеки розглядається як інтегрована система професійних знань, практичних навичок, цінностей, мотивації та моделей поведінки, що забезпечують безпеку життя і професійної діяльності. Значна увага приділяється компетентнісному підходу у підготовці фахівців, розвитку ризик-орієнтованого мислення, профілактиці виробничого травматизму та формуванню навичок безпечної поведінки.

Аналіз сучасного стану проблеми свідчить, що, незважаючи на посилення нормативних вимог та впровадження сучасних освітніх технологій, питання формування культури безпеки праці у здобувачів освіти потребує подальшого вдосконалення. На практиці часто спостерігається формальне сприйняття вимог щодо дотримання безпеки, недостатній рівень мотивації до дотримання відповідних правил, а також недостатня увага до психофізіологічних аспектів професійної діяльності [2-4].

Особливої актуальності проблема набуває в умовах воєнних загроз, техногенних небезпек, руйнування виробничої інфраструктури та необхідності роботи в умовах підвищеного ризику. Це зумовлює потребу у формуванні у майбутніх фахівців стійких навичок оцінювання небезпек, прийняття безпечних рішень та готовності діяти в умовах надзвичайних ситуацій, здійснювати психологічну підтримку колег і мати навички самодопомоги.

Аналіз стану питання підтверджує необхідність комплексного підходу до формування культури безпеки фахівців, що поєднує освітні, психологічні, організаційні та практичні складові, зокрема на етапі професійної підготовки.

Мета роботи: Розкрити особливості формування культури безпеки праці фахівців, визначити основні чинники її розвитку та роль закладу вищої освіти у створенні безпечного освітнього середовища.

Методики, матеріали і результати досліджень. Сучасний фахівець має розглядати безпеку не як формальну вимогу, а як невід'ємну складову професійної діяльності. Важливим у даному питанні є сформованість культури безпеки, культури безпеки праці зокрема, яка передбачає усвідомлене ставлення до питань безпеки, дотримання норм і правил охорони праці, готовність до ідентифікації ризиків, здатність приймати безпечні рішення, формування навичок здоров'язберезувальної поведінки тощо.

Формування культури безпеки майбутнього фахівця залежить від багатьох чинників і є результатом якості професійної підготовки, практичної спрямованості освітнього процесу, використання інноваційних методів навчання, особистого прикладу науково-педагогічних працівників, розвитку мотивації до безпечної поведінки, створення безпечного освітнього середовища.

З огляду на це, інтеграція питань безпеки в усі компоненти професійної підготовки відіграє особливу роль. Зокрема, заклад вищої освіти має забезпечувати формування компетентностей щодо забезпечення безпеки праці, проведення практичних занять і тренінгів, використання кейсів реальних виробничих ситуацій, розвиток навичок оцінювання професійних ризиків, популяризацію здорового способу життя, психологічну підтримку здобувачів освіти. Відтак, ефективним стає застосування інтерактивних технологій

навчання, моделювання надзвичайних ситуацій та аналіз причин виробничого травматизму. До здоров'язбережувальних технологій учені зараховують збережувальні, оздоровчі, технології навчання здоров'ю, виховання культури здоров'я [5].

Суттєвим елементом культури безпеки є збереження фізичного та психічного здоров'я особистості, важливу роль в чому відіграє здоров'язбережувальний компонент професійної підготовки. Загалом в умовах викликів сьогодення значну увагу необхідно приділяти профілактиці професійного вигорання, психофізіологічній стійкості, навичкам самоконтролю, управлінню стресом, профілактиці професійних захворювань. Для фахівців з охорони праці ці аспекти мають особливе значення, оскільки їх професійна діяльність безпосередньо пов'язана з управлінням ризиками та відповідальністю за безпеку людей.

Висновки. Формування культури безпеки праці та збереження здоров'я сучасних фахівців є важливою складовою змісту професійної освіти та одними із пріоритетних напрямів їх підготовки і конкурентоспроможності. Ефективне поєднання теоретичної підготовки, практичного навчання та виховання відповідального ставлення до безпеки може сприяти зниженню рівня виробничого травматизму, професійних захворювань і формуванню сучасного безпечного виробничого середовища.

Перспективним напрямом подальших досліджень у даному контексті стає впровадження інноваційних освітніх технологій та цифрових інструментів у процес формування культури безпеки праці здобувачів вищої освіти.

Література

1. International Labour Organization. *Safety and Health at the Heart of the Future of Work*. Geneva: ILO, 2019.
2. Абільтарова, Е. (2021). Культура безпеки професійної діяльності майбутніх інженерів з охорони праці: аналіз дефініції. *Acta Paedagogica Volynienses*, (3), 178–185. <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.26>.
3. Абільтарова Е.Н. Культура безпеки професійної діяльності майбутніх інженерів з охорони праці: аналіз стану. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. № 4. С. 3–10.
4. Азізов, Т., Люльченко, В., & Орлова, О. (2024). Концептуальні засади формування культури безпеки в учасників освітнього процесу закладів вищої освіти. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, (1), 102–109. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.1.2024.302211>.
5. Ворона В., Ткаченко В. Формування здоров'язбережувальної компетентності як важливий складник професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО. (2024). *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*, 1, 81-89. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-1-81-89>.